

Több évtizede Köln legnagyobb képtárában jártam, ahol a modern gyűjteményhez érve szíven ütött egy hatalmas kép: komor fekete és sötétszürke színeiből fehéren kivilágított két szó: Isa pur. Nemzetközi híró festőművészünk, Lackner László választotta képe címéül és tárgyául első írott magyar nyelvemlékünk szavait, amelyek Kosztolányi Dezsőt és Márai Sándort is megihlették, s tanítják – remélhetőleg ma is – minden magyar iskolában. Isa pur : egy nyelv, amelynek irodalma egy halotti beszéddel kezdődik! Micsoda képtelen, vagy inkább drámai ellentmondás! Talán ezt érezték azok is, akikből kiindult 50 éve az anyanyelvi konferenciák gondolata?

1970-ben éppen negyedszázad telt el a háború vége és 14 év az 56-os szabadságharc óta. Az utolsó pillanat, hogy a két nagy kataklizmát követő emigráció, amely már biztos egzisztenciát teremtett idegen földön, elgondolkozzék a gyökereihez, a hazához, hagyományaihoz, anyanyelvéhez való saját viszonyáról, s arról is, hogy ebből mit akar átadni a már emigrációban született második nemzedéknek. Akarja-e megtartani magyarnak? S ha igen, elég-e, ha otthon a szülők magyarul beszélnek hozzájuk, miközben a gyerekek egymással már az idegen nyelvet használják? Vagy tanítani is kellene őket? De ki, hogyan, milyen eszközökkel? A válasz keresésében így kapcsolódtak össze a nyugati, elsősorban amerikai magyarok a hazai értelmiség azon képviselőivel, akiknek nemcsak fáj a 20. század óriási magyar embervesztése, értékvesztése, de tenni is akartak a lehetséges mentésért. Így született meg az Anyanyelvi Konferenciák sorozata.

Hogy a kádári politikának mi volt a célja, amikor engedélyezte 1970-ben az első konferencia összehívását Debrecenben, majd a következőket, sőt anyagilag támogatta is? A korszak kutatására szakosodott történészekről bizonyára sok érdekes és tanulságos elemzést hallhatnánk erről, én hadd egyszerűsítsem le a választ arra, hogy a kormányzat ki akart törni abból a politikai karanténból, amelybe 56 megtorlásával került. Nyitni a nyugat felé politikailag, gazdaságilag, és nem utolsósorban az érintettek: a magyar emigráció felé. Bizonyítani, hogy a 70-es évek Magyarországja jelentősen különbözik attól, amelyből elmenekültek.

Azok a nyugati magyar értelmiségiek - egyetemi tanárok, egyesületi vezetők, lelkipásztorok – akik részt vettek az alapításban, nem voltak naív emberek. Tudták, hogy a Magyarok Világszövetsége, amelynek ernyője alatt az anyanyelvi konferenciákat rendezték, milyen politika szolgálatában áll. De annyira bizalmatlanok sem voltak, mint számos emigráns társuk, hogy minden magyarországi értelmiségiben kommunista ügynököt gyanítsanak. Elfogadták a lehetőséget, hogy találkozhatnak, tanácskozhatnak hazai írókkal, művészekkel, közös feladatokat dolgozhatnak ki itthoni nyelvészekkel, tanárokkal, hogy gyerekeik számára ABC-és könyvek, tankönyvek születnek (szocialista propaganda nélkül!), pedagógusok utaznak a hétvégi iskolákba tanítani és nyáron balatoni táborok várják a gyerekeket.

Csupán két tilalomfát kellett kikerülni: az 1956-os mártírok emlegetését, illetve az elszakított nemzetrészek helyzetének feszegetését. A határon túli magyarok

hivatalosan nem is vehettek részt az anyanyelvi konferenciákon, de azért egy-két képviselőjük elvegyült a hallgatóságban, s az informális kapcsolatok is erősödtek egyre jobban, annyira, hogy a rendszerváltozás voltaképpen csak az intézményesülést jelentette, nem az egymásra való rácsodálkozást.

Közben megérkeztek a nyugati emigrációból azok is, akik addig vagy nem akartak, vagy nem mertek hazajönni, ők nehezebben igazodtak ki az itthoni terepen. Az alapítók viszont tudomásul vették, hogy az új helyzetben az anyanyelvi mozgalom középpontjába a felvidéki, kárpátaljai, erdélyi, délvidéki, őrvidéki magyarság problémái kerültek, amelyeket növeltek az ottani politikai, nem ritkán fegyverroportól kísért változások. A hazai politikai csaták sem hagyták érintetlenül az összmagyarsággal foglalkozó intézményeket: kegyelmi pillanatnak csak az 1992-es Magyarok Világkongresszusát tekinthetjük. Azt követte az anyanyelvi konferencia döntése: 1992 nyarán Esztergomban közgyűlésen mondta ki az elszakadást a Világszövetségtől, és önálló egyesületként működött tovább Magyar Nyelv és Kultúra Nemzetközi Társasága néven.

Az ekkortól kezdődő második korszak nem volt könnyű: az önállósággal szűkösebbé váltak az anyagi alapok, a belpolitikai székértáborok harci zaja sem mindig kedvezett a munkának, s jóllehet a határon túli magyarok bekapcsolódása hozott vérfrissítést, szellemi pezsgést, de fiatalítást nem olyan mértékben, mint amennyire szükséges lett volna. Ugyanis az új évezredben már érezhető volt az alapító nemzedék elfáradása. Sajnos közülük néhányan örökre távoztak. Minden végső búcsú fájdalmas, de két alapító: Czine Mihály és Nagy Károly, - a magyarországi irodalomtörténész és az amerikai szociológus - halála pótolhatatlan veszteség volt.

Az elmúlt évtizedek munkájáról pár percben nem lehet számot adni, de bárki részletesen megismerheti, hiszen a társaságunkkal együtt jubiláló folyóirat, a Nyelvünk és Kultúránk, évfolyamonként rendezett számaiban minden benne van. Azaz nem minden. Nincsenek benne az arcok, a karakterek, a barátságok és az eltávolodások, az összeveszések és a kibékülések, a konferencia színhelyéül szolgáló városok hangulata, és a vacsorák utáni nagy nótázásoké. Pedig ezek is hozzátartoznak az ötven év történetéhez, és emlékük sokszor jobban elkíséri az embert, mint egy-egy hosszú és éles vita eredményeként hozott határozati javaslaté.

Szívesen olvasnék névsort, legalább azokét, akik több évtizeden át társaink voltak, vagy azok ma is, de nem biztos, hogy ez hiánytalanul sikerülne. Ezért csak fejet hajtok az alapítók előtt, és sok sikert kívánok a közös ügy folytatóinak.

Cservenka Judit